

Waarden en doeleinden van de huishoudkunde in de U.S.A.¹

A. C. L. ZUIDBERG

Samenvatting

In het kader van een onderzoek over de ontwikkeling van de huishoudkunde in de USA zijn een serie jaargangen van het *Journal of Home Economics* (1955-1978) en van het *Home Economics Research Journal* (1972-1978) geanalyseerd.

Doel van het onderzoek was om de ontwikkeling van de huishoudkunde met name door de bril van de huishoudkundigen zelf te volgen. Dit artikel gaat over een onderdeel van deze studie en gaat in op de vraag met welke doelstellingen en vanuit welke standpunten de huishoudkunde in de U.S.A. wordt bedreven. De huishoudkunde aan gene zijde van de oceaan wordt behalve door een toenemende versnippering gekenmerkt door een steeds minder duidelijke stellingname in vergelijking met het verleden.

Summary

For a research project about the development of home economics in the USA, a series of volumes of the *Journal of Home Economics* (1955-1978) and of the *Home Economics Research Journal* (1972-1978) was analyzed. The aim of the study was to evaluate the development of the discipline through the spectacles of the American home economists themselves. This article contains one part of this study and deals with the goals and values of home economics in the USA. Home economics in the U.S.A. is characterized not only by an ongoing process of segmentation, but also by an increasing lack of clarity concerning its goals and focus.

Waarden in de huishoudkunde als toegepaste wetenschap

In de beoefening en toepassing van een wetenschap zijn waarden op verschillende manieren van invloed. Waarden kunnen betrekking hebben op onderdelen van de kennis, verworven op een bepaald terrein; bijvoorbeeld 'melk is goed voor elk' is een waarde-oordeel van voedingsdeskundigen, welk gebaseerd is op kennis van goede voeding. Waarden kunnen ook betrekking hebben op datgene wat in de wetenschap als wenselijk wordt beschouwd in het bestuderen en het toepassen van het vak. Voor de huishoudkunde liggen de waarden in datgene wat huishoudkundigen nastreven en willen bereiken. Het gaat hier dus meer om de personen dan om de vakkennis.

Uit de analyse van de naamgeving en definities van de huishoudkunde in de U.S.A. bleek dat de onduidelijkheid over naamgeving, definitie van de inhoud en identiteit van het vakgebied en zijn beoefenaren verband houdt met het niet (h)erkennen van de uitgangspunten en doelstellingen van het vak. Het telkens terugrijpen op de definitie en uitgangspunten zoals de pioniers die aan het begin van deze eeuw hebben geformuleerd, gebeurde niet alleen omdat de definities uit die tijd meer omvattend zijn, maar ook omdat de uitgangspunten en doelstellingen zijn te herleiden tot min of meer unanieme en expliciete waarde-keuzen. De terugkerende discussie heeft daardoor eerder betrekking op de doeleinden en waarden, welke een verandering hebben ondergaan onder invloed van maatschappelijke veranderingen in het algemeen dan op de definities zelf.

Een deel van de discussie heeft hierbij betrekking op de vraag of de doeleinden al dan

niet moeten worden aangegeven in de definitie.

Volgens BROWN (1967, p. 771-773) zijn waarden op twee wijzen aanwezig in de huishoudkunde. Ten eerste bepalen de waarden de *inhoud van de vakkennis* via basisdoeleinden, uitgangspunten en methoden; ten tweede bepalen de waarden de doelstellingen en de wijze van de *kennistoepassing*. Volgens BROWN kenmerkt de huishoudkunde in de U.S.A. zich door verwarring, tegenstrijdigheden en onduidelijkheid omtrent deze gehanteerde waarden. De geschiedenis laat niet de huishoudkundigen als beroepsbeoefenaren zien, maar als willekeurige personen in allerlei rollen. Deze situatie is met name van toepassing voor het recente verleden. BROWN doelt op de actuele situatie van 1967 en voegt daar aan toe dat in de tijd dat huishoudkunde werd geïntroduceerd in de wetenschappelijke wereld de waarden ten aanzien van huishoudkunde niet alleen duidelijker omschreven waren, maar ook meer unanieme instemming genoten bij de toenmalige huishoudkundigen. Ook de keuze van wetenschap als bron van kennis in plaats van zeden en gewoonten die eertijds de kwaliteit van de huishoudvoering bepaalden, is een expliciete keuze, welke is gebaseerd op de waarde die men hecht aan wetenschappelijke kennis en de bruikbaarheid daarvan. De verwarring rondom de inhoud van het vakgebied komt volgens BROWN voort uit onvoldoende of gebrekkige herkenbaarheid van de waarden die aan de inhoud ten grondslag liggen: alleen als waarden duidelijk worden gemaakt, kan er overeenstemming over worden nagestreefd. In het streven naar eenheid in de huishoudkunde ontbrak een gemeenschappelijke grondslag. Deze overeenstemming over welke waarden het vakgebied inhoud en richting geven wordt door BROWN noodzakelijk geacht en tot de verantwoordelijkheid van de wetenschap gerekend. Zonder dat ontstaat er geen gemeenschappelijke wijze van denken noch is een bijdrage aan de ontwikkeling of een integratie van het vak te verwachten. Bij gebrek aan deze overeenstemming is huishoudkunde eerder een 'convenient personal career' dan een 'professional field'.

Het artikel van BROWN verschaft een helder inzicht in de problematiek waarmee de vroegere en de huidige huishoudkunde in de U.S.A. te kampen heeft. In de volgende paragraaf zal nader worden ingegaan op de inhoud van de in de huishoudkunde onderschreven waarden.

Sociale veranderingen en huishoudkundige waarden

Aangezien waarden met name ter discussie komen te staan tijdens of na belangrijke maatschappelijke veranderingen zijn ze in elkaars samenhang bestudeerd. Op deze wijze is wellicht een inventarisatie mogelijk van permanente en veranderende waarden en doeleinden in de huishoudkunde. Een hele serie van soms zeer korte artikelen verschaft daarvoor het materiaal. Bij het lezen van dit materiaal werden de twee lijnen waarlangs volgens BROWN's artikel waarden in de huishoudkunde aanwezig zijn – uitgangspunten en basisdoeleinden van de kennis enerzijds en doeleinden van kennistoepassing anderzijds – in het oog gehouden. Het zal blijken dat met name de doeleinden van de toepassingen van de huishoudkunde een herformulering hebben ondergaan, terwijl aan de inhoud en fokus van het vak minder werd getornd.

De gedachte dat er een *verband* bestaat tussen sociale verandering en veranderende uitgangspunten en doelstellingen voor huishoudkundigen vindt in de jaren vijftig langzamerhand ingang. Aanvankelijk gebeurde dat voorzichtig aan de hand van citaten van pionier-huishoudkundigen en vergelijkingen van de toenmalige realiteit van

de jaren '50 en '60 met die van vijftig jaar geleden. Dit groeiende bewustzijn uitte zich bijvoorbeeld in de roep om image-verbetering en vragen omtrent de te langzame ontwikkeling van het vak. 'We moeten onze titels gebruiken'; 'we moeten met de tijd meegaan', schreef FAILING in 1957 (p. 764). Duidelijker zijn de opvattingen die aandacht vestigen op het feit dat de huishoudkunde als toegepaste wetenschap noodzakelijkerwijs oog moet hebben voor zich voltrekkende sociale veranderingen zodat fokus en doeleinden van het vak bijgesteld kunnen worden. Zo konstateerde HILL (1955, p. 592) dat huishoudkundigen moeten streven naar een positieve acceptatie van verandering. Ook NICKELL snijdt dit aan: 'Zijn wij er zeker van dat onze ideeën de eeuwige waarheid bevatten?' (FAILING e.a., 1957, p. 765). En SPAFFORD (1957, p. 412) in weer andere bewoordingen: 'we moeten onze waarden herzien'.

De belangrijkste bijdrage aan de discussie was de instelling van de *Committee of Philosophy and Objectives of Home Economics* door de *American Home Economics Association* (A.H.E.A.) in 1956, die ten behoeve van het vijftigjarige bestaan van de A.H.E.A. tot taak had 'verleden en heden te evalueren en suggesties aan te dragen voor de toekomst'. Richtsnoer bij de evaluatie van het verleden was de definitie van huishoudkunde van Ellen Richards uit 1902 en de doelstellingen van de A.H.E.A. uit 1909: '... to improve the conditions of living in the home, the institutional household, and the community'. Uit het voorwoord van het rapport van de commissie, voluit getiteld: *Home Economics - New Directions, A Statement of Philosophy and Objectives*, bleek duidelijk de noodzaak van herziening van de aandachtsvelden binnen de huishoudkunde. Men zag evenwel geen noodzaak om de hierboven geciteerde doelstelling van de A.H.E.A. te wijzigen.

Een in het A.H.E.A.-rapport gegeven overzicht van de maatschappelijke functie van huishoudkunde in de U.S.A. van 1909 tot 1959 toont een breed werkteurterrein dat aangeduid kan worden met het welzijn van individu en gezin. Binnen dit terrein zijn vrij gemakkelijk de deelterreinen aan te wijzen, waar huishoudkundigen meer dan op andere deelterreinen werkzaam zijn geweest. Opvallend veel genoemd wordt het deelterrein van de voeding, gezondheid en hygiëne.

Voorts ligt de bijdrage voornamelijk op het gebied van onderwijs en voorlichting en minder op dat van onderzoek. Onderzoekbijdragen worden met name vermeld op het terrein van de voeding, voedselbereiding en -bewaring, van de textiel en de huishoudelijke apparatuur. De bijdragen waren niet alleen rechtstreeks gericht op individuen en gezinnen, maar ook op de overheid (wetgeving), welzijnsorganisaties en het bedrijfsleven.

Bij het vaststellen van de toekomstige doestellingen stond de commissie niet alleen stil bij de resultaten geboekt in de eerste vijftig jaar, maar ook moest zij zich vooral rekenschap geven van de sociaal-ekonomische veranderingen die er gedurende deze vijftig jaar hadden plaatsgevonden. Als lid van de commissie konstateerde PAOLUCCI (1958, pp. 498-500) de volgende veranderingen:

1. veranderingen in de sociale setting van het gezinsleven;
2. veranderingen in de functies van het gezin en de rollen van de gezinsleden;
3. veranderingen in nivo en bron van inkomen en beroepsarbeid;
4. veranderingen in levenswijze, konsumptienivo en konsumptiepatronen;
5. veranderingen in marktstructuur en koopgedrag van konsumenten;
6. toename van belangstelling van overheid en gemeenschap voor welzijn en konsumptie;

7. veranderingen in omvang, samenstelling en geografische spreiding van de bevolking.

(Zie voor allerlei voorbeelden: *Home Economics – New Directions* (1959, p. 8); AMIDON (1958) en BYRD (1970, p. 413).)

De eerste vraag in dit verband luidt: hebben bovengenoemde veranderingen in de sociaal-ekonomische positie van het gezin geleid tot veranderingen in de doeleinden van de huishoudkunde in de USA? De kommissie vond dat dit niet het geval was. De doelstelling werd in het kort aangeduid met 'welzijn van individu en gezin' en is hetzelfde gebleven als voorheen, toen het werd aangeduid met 'versterking' of 'verbetering van het gezinsleven'. De uitwerking van deze algemene doelstelling is vanwege de gezwollen taal, kenmerkend voor de sfeer geademd door de literatuur over dit onderwerp, hier onvertaald gelaten: 'help individuals and families achieve satisfaction and beauty in their own lives, dignity and assurance in their relationship with others, build strength within the home and democracy in the community... (and) prepare the professional home economist for increased leadership in helping families achieve better lives'.

Binnen deze algemene, onveranderd gebleven, doelstelling werd het wel noodzakelijk geacht de inhoud van het welzijnsbegrip aan te passen aan de eisen (normen) van de tijd. De opvatting van wat de kommissie 'of philosophy and objectives' in 1959 onder het welzijn van individu en gezin verstond, is neergelegd in een aantal 'competences' of vaardigheden welke de moderne mens nodig heeft voor het leven. In deze vaardigheden voor het dagelijkse leven kan men de eisen, gesteld door de moderne maatschappij, aflezen. Meer dan vroeger werd de nadruk gelegd op interpersoonlijke relaties in gezin en gemeenschap, op planning en besluitvorming in de huishouding, op vrijetijdsbesteding en op integratie van verschillende kulturen en groepen met verschillende levensnivo's (*Home Economics – New Directions*, 1959, p. 9). Binnen de sociale wetenschappen, gericht op verbetering van het welzijn van individu en gezin, werd de huishoudkunde niet als het enige verantwoordelijke vakgebied beschouwd, maar wel als het enige gebied dat zich met alle aspecten, hun onderlinge verbanden en de totaliteit van het welzijn van individu en gezin bezighoudt (*Home Economics – New Directions*, 1959, p. 5).

Tot dusver handelde de discussie over de basisdoelstelling van de huishoudkunde. Het hiernavolgende gaat over de discussie over de doeleinden van de kennistoepassing. Hieronder worden met name uitgewerkt de wijze van dienstverlening, de doelgroep en de taakopvatting van huishoudkundigen. Zoals zal blijken werden doeleinden van kennistoepassing vaak in samenhang gezien met de bron en de methode van kennisvergaring in de huishoudkunde.

Als nieuwe prioriteiten in de taken van huishoudkundigen worden in 1959 gekozen:

1. Ruimere en meer efficiënte vormen van dienstverlening aan individu en gezin door huishoudkundigen werkzaam in onderwijs, bedrijfsleven, groothuishouding en maatschappelijke organisaties.
2. Uitbreiding van onderzoek en concentratie van onderzoek op de behoeften van individuen en gezinnen. Er wordt niet alleen meer onderzoek nodig geacht, maar ook en vooral is er behoefte aan een grotere toepasbaarheid van onderzoeksresultaten. Niet alleen de gevestigde deelterreinen zoals voeding, textiel en wonen worden genoemd, maar ook de deelterreinen met betrekking tot ekonomische aspecten en aspecten van leiding en beheer van de huishouding, en sociologische en psychologische

aspecten van het gezinsleven. Huishoudkundige onderzoekers moeten zowel in de breedte als in de diepte van het vakgebied worden geschoold, waardoor zij in staat zijn de instrumenten en de methoden van de basiswetenschappen te gebruiken. Teneinde bij te dragen aan de oplossing van gezinsproblemen, moeten deze huishoudkundigen deelnemen aan 'interdisciplinary cooperative research'.

3. De beroepsopleidingen hebben een nieuwe basis en nieuwe doeleinden nodig. Colleges en universiteiten zouden het kurrikulum van de basisvakken in de onderbouw moeten versterken. De opleidingen hebben enerzijds meer diepte nodig, noodzakelijk voor leidinggevende functies op bepaalde deelterreinen; en meer breedte, noodzakelijk voor leidinggevende functies in civiele en maatschappelijke instellingen die zich bezighouden met gezinswelzijn. Huishoudkundigen moeten daarbij een echte betrokkenheid voor het gezin als een basiseenheid van de maatschappij voelen.

(*Home Economics - New Directions*, 1959, pp. 10-14)

Uitgaande van de *New Directions* geformuleerd in 1959 ging MOORE (1960, p. 520-522) nader in op de doelgroep voor de huishoudkunde. In de dienstverlenende sektor zal de huishoudkunde zich met name moeten richten op jongen gezinnen, volwassen gezinnen, gezinnen met buitenshuis werkende moeders, bejaarden, en gezinnen in de derde wereld. BIVENS *et al.* (1975, p. 26-27) spreken over het gezin in allerlei vormen als doelgroep voor de huishoudkunde.

Een belangrijk onderdeel van de discussie over de doelgroep van de huishoudkundige toepassing handelt vervolgens over de vraag: 'welk gezin? wat is de specifieke doelgroep?', opgeworpen door HANSON (1968, p. 778). Houdt de huishoudkunde zich bezig met gezinnen levend op een minimaal bestaansnivo, of met gezinnen wier problemen liggen op het gebied van 'wedijverende konsumptie'? HANSON werkt de acht deelterreinen van de huishoudkunde welke worden onderscheiden in *Home Economics - New Directions* uit voor deze twee mogelijke doelgroepen en komt tot de slotsom dat een keuze noodzakelijk is, op welke van de twee doelgroepen de huishoudkunde zich richt. Zij stelt daarbij dat de huishoudkunde in het verleden zijn doelgroep konkreet heeft aangegeven: 'huishoudens in karige omstandigheden, dienstboden en werksters, (vrouwen en dochters van) arbeidersgezinnen en krotbewoners'. Voor de toekomst van de huishoudkunde acht zij het noodzakelijk dat doelstellingen en fokus van het vakgebied op soortgelijke wijze duidelijk worden gemaakt. De discussie over de doelgroep en de wijze van dienstverlening wordt ook beschreven in artikelen van HILL (1955), MORRIS (1967) en RAY (1970). HILL (1955, p. 594) waarschuwt ervoor dat wanneer huishoudkundigen geen oog hebben voor zich voltrekkende veranderingen met betrekking tot de doelgroep, het gezin: 'andere vakgebieden zullen vele van onze oorspronkelijke taken overnemen, terwijl wij blijven zitten met het minder belangrijke en minder uitdagende werk'. Met betrekking tot de dienstverlenende taak van de huishoudkunde stelt RAY (1970, pp. 716-717) dan ook terecht de vraag: 'Stelt de huishoudkunde zich wel ten dienste van de juiste zaak?' Zij komt tot de slotsom dat huishoudkundigen tot dusver te weinig initiatief en weinig aktie hebben ontplooid om vernieuwingen en vooruitgang tot stand te brengen.

Door de toenemende aandacht voor de sociale aspecten van het gezinsleven, stelt BONDE (1956, p. 490), zal de huishoudkunde meer gebruik moeten maken van de sociale wetenschappen. Men was zich wel bewust dat de problematiek daarmee complexer werd. Terwijl de huishoudkunde zich voorheen had beziggehouden met materiële dingen en technische vaardigheden, moet de huishoudkunde zich óók bezig-

houden met toepassing van nieuw verworven inzichten in de sociale- en de natuurwetenschappen, aldus BONDE (1956, p. 493) en ook BLACKWELL (1962, p. 450).

Een aantal auteurs trekt uit hun zienswijze met betrekking tot de dienstverlenende functie van de huishoudkunde de konsekwenties voor de beroepsrol van de huishoudkundige. Pleidooien voor betere opleidingen voor professioneel leiderschap en management worden geleverd om de positie van de huishoudkunde in organisaties te versterken en zodoende een beter begrip van huishoudkunde bij het publiek te kweken (FAILING *et al.*, 1957, p. 766; HARRIS, 1960, p. 89; McGRATH, 1968, p. 91).

De visie op de beroepsrol van huishoudkundigen kan niet los worden gezien van de visie op de sekse-rolverdeling. Het is een feit dat de huishoudkunde altijd een typisch vrouwenvak is geweest. Sinds de tweede wereldoorlog was het aantal afgestudeerde huishoudkundigen (meest vrouwen) evenwel dalende in vergelijking met het aantal vrouwelijke afgestudeerden in andere beroepen. FITZGERALD (1966, p. 85) verklaarde dit uit het feit dat vrouwen meer toegang krijgen tot mannenberoepen dan mannen tot vrouwenberoepen. FITZGERALD (1966, p. 86) stelt dit echter niet nader ter discussie, maar zoekt de oplossing voor de stagnerende ontwikkeling van de huishoudkunde in de 'vrouwelijke' sfeer: vrouwelijke studenten meer motiveren voor de huishoudkunde-studie. BAKER (1969, pp. 372-373) vindt dit verschijnsel getuigen van een omgekeerd vooroordeel en pleit ervoor dat meer mannen de kans krijgen om als huishoudkundige opgeleid te worden in plaats van via zijwegen, zoals sociologie, psychologie en textiel, werkzaam te geraken op huishoudkundig gebied.

MARSHALL (1973, pp. 9-10) verklaart de dominantie van vrouwen in de huishoudkunde uit het feit dat dit vak aan vrouwen een dubbele status bood: een beroep en een eerste-klas opleiding tot echtgenote en moeder; een soort super-huisvrouw dus. Hij geeft aan dat vanaf de jaren vijftig de huishoudkundige beroepsvorming van vrouwen de voorrang kreeg boven de algemene huishoudelijke vorming van vrouwen. MARSHALL sluit hier letterlijk aan op de kritiek van de radikale vrouwenbeweging in de U.S.A. In een toespraak voor de A.H.E.A. had een vertegenwoordiger van de vrouwenbeweging, Robin Morgan, gesteld, dat de huishoudkunde bevestigend werkte ten aanzien van huwelijk, gezin en het konsumptief gedrag (*What Robin Morgan said at Denver*, 1973, p. 13). De reactie van de A.H.E.A.-voorzitter was geschokt en beamend: 'We hebben de vrouwen jarenlang een dubbelrol aangeleerd, een baan en een huishouding' (*The women's role committee speaks out*, 1973, p. 10). MARSHALL konkludeert op grond van deze diagnose dat de huishoudkunde zich moet richten op persoonsbepaalde rollen in plaats van op sekse-bepaalde rollen. Dezelfde kritiek wordt verwoord door SPITZE in 1976 (p. 7), volgens wie de huishoudkunde:

- teveel tijd heeft besteed aan het naaien van fraaie zomen;
- een te hoge levensstandaard heeft gepropageerd;
- de fijne keuken teveel heeft benadrukt zodat andere voedingspatronen negatieve vooroordelen meekregen;
- te weinig de beginselen heeft benadrukt die mensen helpen met elkaar hun leven in te richten;
- aan de mensen vertelde wat zij mooi of goed moesten vinden;
- het (grote) gezin heeft verheerlijkt;
- leerde dat de vrouw thuis hoorde.

Het valt niet te zeggen welke verbreiding deze vorm van kritiek heeft gekregen in de U.S.A. Gezien het geringe aantal artikelen uit de twee toonaangevende huishoudkun-

de natuur-
50).

verlenende
huishoud-
schap en
nities te
k te kwe-
8, p. 91).
en van de
en typisch
studeerde
het aantal
erklaarde
annen tot
diskussie,
lkunde in
adkunde-
ngekeerd
dkundige
n textiel,

uishoud-
ep en een
dus. Hij
vrouwen
n. MAR-
ing in de
rouwen-
rkte ten
n said at
eamend:
en een
LL kon-
hten op
ek wordt

egatieve

ven in te

en in de
udkun-

stus 1981

dige tijdschriften, het *Journal of Home Economics* en het *Home Economics Research Journal*, dat zich in deze zin uitlaat over wat de huishoudkunde wel en niet heeft bijgedragen, lijkt het aannemelijk te veronderstellen dat er in de USA weinig kritiek op de huishoudkunde van binnenuit wordt uitgeoefend.

Konklusies

Ofschoon door de veelheid en diversiteit van het materiaal er moeilijk een algemene lijn getrokken kon worden, geeft het een beeld dat overeenstemt met BROWN's analyse van de waarden in de huishoudkunde. Dit geldt ook voor het materiaal dat verscheen na de publikatie van BROWN's artikel. Het meest kernachtige uit haar analyse is het *gebrek aan duidelijkheid* over de waarden, die huishoudkundigen aanhangen. Gekonkludeerd kan worden dat de basisopleiding van de huishoudkunde weinig is veranderd in de loop van de tijd. Naast versterking of verbetering van het gezinsleven is het welzijn van het individu in de doelstelling toegevoegd. De inhoud van het welzijnsbegrip is wel veranderd, maar niet erg ver uitgewerkt voor de huishoudkunde. Dit komt tot uiting in de visie op de maatschappelijke functie van huishoudkundigen: dienstverlening in het kader van individueel en gezinswelzijn. Maar voor welke individuen en gezinnen is deze dienstverlening bestemd? Een expliciete keuze in dit verband is niet gedaan. De reactie van een aantal kritische auteurs geeft aan dat er impliciet aan de taakopvatting van huishoudkundigen waarde-keuzen ten grondslag liggen. Deze impliciete waarde-keuzen hebben de ontwikkeling van de huishoudkunde gestagneerd, niet alleen omdat er geen duidelijkheid ontstond met betrekking tot de identiteit van de huishoudkundige beroepsoefenaren, maar ook omdat de wetenschappelijke creativiteit en nieuwsgierigheid te weinig werden gevoed met huishoudkundige probleemstellingen, die werkelijk relevant waren.

Noot

¹ Dit artikel is een bewerking van hoofdstuk 4 uit het rapport *De ontwikkeling van de huishoudkunde in de USA*, dat in 1980 verscheen. Het rapport is verkrijgbaar bij de vakgroep huishoudkunde van de Landbouwhogeschool te Wageningen.

Literatuur

- AMIDON, E. P. 1958. Home economics in a scientific age. *Journal of Home Economics (JHE)* 50 (8) 655-658.
BAKER, L. G. 1969. The enigma of men in home economics. *JHE* 61 (5) 371-373.
BIVENS, G., M. FITCH, G. NEWKIRK, B. PAOLUCCI, E. RIGGS, S. MARIE and G. VAIGHN. 1975. Home Economics - New Directions II. *JHE* 67 (3) 26-27.
BLACKWELL, G. W. 1962. The place of home economics in American society. *JHE* 54 (6) 447-450.
BONDE, R. L. 1956. Our professional responsibilities. *JHE* 48 (7) 490-493.
BROWN, M. M. 1967. Values in home economics. *JHE* 59 (10) 769-775.
BYRD, F. M. 1970. A definition for home economics for the 70's. *JHE* 62 (6) 411-415.
FAILING, J. P., P. NICKELL and R. G. FOSTER. 1957. Interpreting home economics. *JHE* 49 (10) 764-766.
FITZGERALD, L. E. 1976. Leadership for professional development. *JHE* 58 (2) 83-86.
HANSON, D. E. 1966. Which family? Where shall the focus be? *JHE* 58 (10) 777-779.
HARRIS, J. W. 1960. Panorama of home economics. *JHE* 52 (2) 87-89.
HILL, E. A. 1955. Human values in home economics. *JHE* 47 (8) 592-594.
Home Economics - New Directions, A Statement of Philosophy and Objectives, 1959. A.H.E.A. Washington DC.

- MCGRATH, E. J. 1968. The changing mission of home economics. *JHE* 60 (2) 85-92.
 MARSHALL, W. H. 1973. Issues affecting the future of home economics. *JHE* 65 (6) 8-10.
 MOORE, F. 1960. A look ahead. *JHE* 52 (7) 518-522.
 MORRIS, M. M. 1967. What is a home economist to do? *JHE* 59 (9) 697-701.
 PAOLUCCI, B. 1958. Reviewing our orbit. *JHE* 50 (7) 499-502.
 RAY, E. M. 1970. Professional involvement in education: home economics and the time-binding values. *JHE* 62 (10) 715-719.
 SPAFFORD, I. 1957. Home economics and today's world. *JHE* 49 (6) 411-414.
 SPITZE, H. T. 1976. Home economics in the future. *JHE* 69 (4) 5-8.
 The women's role committee speaks out, 1973. *JHE* 65 (1) 10-15.
 What Robin Morgan said at Denver, 1973. *JHE* 65 (1) 13.

Korrespondentieadres

A. C. L. Zuidberg, Gen. Foulkesweg 97, 6703 DB Wageningen.

Lida Zuidberg is als huishoudkundig onderzoeker werkzaam bij de vakgroep Huishoudkunde van de Landbouwhogeschool. Op het moment verricht zij onderzoek in opdracht van de *Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Konsumentenangelegenheden (SWOKA)* over het verzorgingsnivo van huishoudens; huishoudkundige aspecten van energiebesparing in de huishouding; en over innovatie voor zelfstandig wonende bejaarden.

Boekbespreking

Nota Energiebeleid. Deel 1. Algemeen. 's-Gravenhage, 197

Eind 1979 verscheen het eerste, algemene deel van de nota *Energiebeleid*. In de inleiding wordt het uitbrengen van de nota door de Minister van Economische zaken als volgt gemotiveerd: 'In september 1974 (het jaar van de oliecrisis, MvdV) bood mijn ambtsvoorganger de Energienota aan het parlement aan. Sinds die tijd is steeds duidelijker geworden dat wij ons moeten instellen op een situatie, waarin energie blijvend schaarser is dan voorheen. Om aan deze situatie het hoofd te kunnen bieden, zullen spoedig beslissingen genomen moeten worden, ondanks de vele onzekerheden omtrent de verdere ontwikkelingen.'

Het voorgestelde energiebeleid gaat uit van twee hoofdlijnen: een *besparingsprogramma* (zodat men met minder energie toe kan) en *diversifikatie* (de verspreiding van het energieverbruik over verschillende bronnen). De energiestructuur van Nederland is namelijk te veel afgestemd op de hoogwaardige energiedragers olie en gas. Van het eerste kan de aanvoer onzeker worden en/of de prijzen kunnen sterk stijgen; de Nederlandse gasvoorraden - voor een deel reeds verkocht - zijn op de langere duur niet voldoende. Daarom dienen ook de mogelijkheden van de toepassing van andere energiedragers zoals kolen, kernenergie en alternatieve energiebronnen (wind, zon, aardwarmte, enz.) te worden onderzocht en overwogen. Het beleid ten aanzien van diversifikatie wordt in de eerste plaats gericht op de brandstofinzet in de elektriciteitssector. De mogelijkheden van kolen en kernenergie in deze sector worden behandeld in resp. de *kolennota* (deel 2, reeds verschenen) en een *kernenergienota* (deel 3, nog niet verschenen). Het uitvoeren van het voorgestelde beleid zal ook gevolgen hebben voor de huishoudens, die 22% van het totale energieverbruik in Nederland voor hun rekening nemen, te splitsen in 15% voor verwarming en 7% voor het overig huishoudelijk gebruik.

Voor de huishoudens is slechts de 'besparingslijn' van het beleid van belang. Wat de diversifikatie betreft: men verwacht niet en streeft er niet naar dat de individuele huishoudens zullen terugkeren tot de kolenkachel. Het gebruik van kolen kan slechts op grote schaal efficiënt en met zo min mogelijk milieuoverlast gebeuren. Met andere woorden: in de huishoudelijke sector dient bespaard te worden op het gebruik van gas en elektriciteit.

De nota noemt per verbruikssector maatregelen en efficiency-streefcijfers. Er worden vijf van die sectoren onderscheiden: huishoudelijk verwarmingsgebruik, overig huishoudelijk gebruik, utiliteits- en bedrijfsgebouwen, brandstofverbruik vervoerssector en industrieel energieverbruik. Door het treffen van maatregelen hoopt men in alle sectoren tot een verbetering van de efficiency te komen en zodoende in 2000 tot een efficiencyverbetering van 30% over alle gebruikssectoren samen ten opzichte van 1977. Daarbij gaat men